

Da Bogense havde den længste cykelbane i Skandinavien

Af Palle E. Petersen

Materialet er venligst stillet til rådighed af Lokalhistorisk Arkiv, Bogense

Denne artikel blev publiceret i Sletten 2002

Digitalisering af artiklen er foretaget af NordfynsWeb

Verdensudstillingen i Paris 1867 var symbol på Napoleon III og Frankrigs pragt og herlighed. Den var også udtryk for alt det nye, der var oppe i tiden.

Den nye ejer af Bogense Avis, 26-årige Christian L. Pagh, foretog med økonomisk støtte fra borgerrepræsentationen i Bogense den 34 timer lange togrejse til byernes by. I ti artikler, som han kaldte "Fra en Reise", fortalte han sine læsere om alle de spændende ting, han her oplevede. Med åbent sind og sans for detaljerne bemærkede han ikke mindst teknologiens udvikling og muligheder. "Maskinafdelingen er utvivlsomt det interessanteste Afsnit i hele Udstillingen. Her ser man den menneskelige Industri i fuld Virksomhed. Maskinerne forsynes med Damp fra et Maskinhus, og Hjulene, store som smaa, udfører utrætteligt deres Runddans."

Fra toppen af "en Indretning, som gaar op og ned mellem Gulvet og Loftet", skuede han ud over en "utallig Mængde Maskiner og Vogne, ved hjælp af hvilke man nu i en fabelagtig kort Tid kan fare Europa rundt."

En af de maskiner, han så, og som her fik sit gennembrud, var cyklen eller velocipeden, som man kaldte den. Den parisiske smed, Pierre Michaux, havde forbedret en gammel opfindelse - draisinen (en slags løbehjul) - ved at montere pedalarme og pedaler på forhjulet. Desuden havde forhjulet fået større diameter end baghjulet. Den satte han efter den store efterspørgsel på verdensudstillingen i produktion med stor succes.

Da cyklen kom til Bogense

Snart dukkede den også op i Danmark, og forskellige smede og andre med talent for opfindelser og udvikling konstruerede deres egen version. Smeden i Nørre Esterbølle, Steffen Pedersen, byggede sig i 1874 sådan en velocipede i træ og jern, som han benyttede til at transportere sig frem og tilbage fra Nørre Esterbølle til Einsidelsborg (nu Egebjerggård). Også hans to sønner Kristian (f. 1869) og Niels (f. 1873) fik cykler i blodet. De to oprettede sammen Nordfyns Cyklefabrik.

I 1885 anskaffede Kristian sig den model, der på den tid var højeste mode, en "væltepeter" - den specielle velocipede med ekstra stort forhjul og lille baghjul. Den var i 1870'erne udviklet af englænderen James Starley, som selv kaldte den bicycle. Det danske kælenavn "væltepeter" var nok ikke det dårligste navn til denne udgave, idet den ikke var særlig driftsikker. Derimod var fordelene, at man kunne skyde en god fart.

Velocipede fra ca. 1870. Samme model som Pierre Michaux og senere Steffen Pedersen byggede. Den kan ses på Nordfyns Museum i Bogense.

Ingen by med respekt for sig selv manglede en cykelklub, heller ikke Bogense. De unge mænd i byen dannede samme år Bogense Bicycleklub, hvor de om søndagen mødtes i Fredskovens lysning uden for pavillonen og herfra i samlet gruppe foretog udflugter. Således havde man i pinsen en tur til Middelfart.

At de blev synlige i bybilledet, viser et læserbrev i Bogense Avis den 20. maj 1885 fra "en aldrende dame". Nogle unge mandlige cyklister havde kørt tæt forbi hende. Hun havde skreget op, og en af dem havde kaldt hende en "skrue", - flabet i sproget, som unge mennesker også den gang kunne være. Hun skrev bl.a., at hun altid havde sværmet for de unge mænd, også når de øvede sig på deres bicycles: "Det ser yndigt ud, naar en ung Mand kommer færende saadan hen. Det er ligesom man kan tænke sig en Struds, der svæver hen gennem den vilde Ørken. Men jeg kan ved Gud ikke gøre ved, at jeg skriger, naar en Bicycle kommer strygende tæt forbi mig uden at have ringet i tide, og jeg saa maa springe i Grøften for at redde mig (...), men jeg beder de unge Herrer undskyldte mig, og jeg forsikrer for, at jeg ikke gjorde det med Vilje."

Uviljen mod de nymodens maskiner viste sig også i byen. Stien, der gik langs bybækken fra havnen hen til det sted, hvor den krydser Adelgade, kaldtes Bag Haverne. Der findes endnu en rest af den fra havnen hen til Jernbanegade. Bag den første store bygning ved havnen, der dengang var garveri, kom samme år en dreng "ridende paa sin Bicycle". En mand kom gående imod ham, og da den cyklende dreng passerede forbi ham, gav han drengen et skub, så den stakkels fyr røg på hovedet i bækken. Manden gik imidlertid videre, som om intet var hændt. Drengen slap med en forstuvet fod og kom igen op ved egen kraft. Byens avis, som fortalte om hændelsen, tilføjede, at "Sagen naturligvis vil blive Gjenstand for Rettens Behandling".

I 1888 arrangerede cykelklubben en fest, man sent ville glemme. Med deltagelse af ca. 30 cyklister fra Bogense og andre klubber på Fyn samledes man på Torvet, hvor byens musikkorps underholdt, hvorefter man "red paraderidt" gennem den flagsmykkede by ud i Fredskoven. Bogense Avis

karakteriserede dette optog som værende ejendommeligt og ret imponerende, og man fremhævede, at der var cykler af alle slags - både med to og tre hjul, høje og lave. På dansestraden optrådte nogle specielt behændige cyklister med kunstridt. Der var både "Kvadrilleridt og Jeu de Cocarderridt paa Monocycle". Det hele sluttede med spisning og bal i en blomstersmykket sal på gæstgivergården, og de udenbys cyklister, der havde fået husly hos private borgere i byen, vendte næste morgen næsen hjemad. Odense Bicycle Klub takkede et par dage efter på det hjerteligste i et læserbrev for det flotte arrangement, og den succesfulde cykelfest blev endda nævnt i Berlingske Tidende.

*Tre af de første cyklister i Bogense, der kørte på de lave cykler.
Fra venstre købmand H. Christiansen,
købmand Chr. A. Sevel og sagfører Thoill
Billedet er fra ca. 1890.*

En måneds tid senere afholdt cykelklubben væddeløb over fire engelske miles - ca. to danske mil. Successen var dog begrænset, idet vejret var dårligt, og kun tre deltagere mødte op. Ydermere var der på vejstykket to steder udlagt skærver, som var besværlige at køre igennem. Vinderen var fuldmægtig Madsen, som kørte strækningen på 18 minutter, og for sin førsteplads modtog han en sølvmedalje.

Cyklen blev i de år udviklet til den model, som man kender den i dag, og blev derfor et populært befordringsmiddel. En berømt læge i London advarede dog de unge drenge, idet han påstod, at »deres Figur og Legemsform uvilkaarligt ville faa en Grazie, som langt fra tilfredsstillende de Krav, der stilles til en smukt bygget og ligelig udviklet Legemsbygning«. Og en fransk læge advarede kvinderne mod i det hele taget at sætte sig op paa en cykel baade af helbredsmæssige og moralske grunde.

Fra et af Bogense Cycleklubs arrangementer i Fredskoven 1885. Cykelrytterne, der ses på deres »væltepetre« udenfor Restaurant Belvedere, er fra venstre: kommis Wilhelm Madsen, kommis senere købmand Johan G. Wormouth, kommis senere købmand Chr. Ludvigsen, kommis Andreas Jensen, søn af købmand Chr. Emil Jensen, kommis Preben Barfoed og Edsberg, kommis hos købmand Barfoed.

Købmandene i Bogense solgte også cykler af forskellige engelske fabrikater, bl.a. Humber, og købmand Leth annoncerede med det helt nye på markedet: "Et Cykelkorset!"

Niels Petersen arbejdede nu som smed hos sin far i Nørre Esterbølle, og i sin fritid eksperimenterede han med at udvikle og fremstille sit eget bud på en cykel. Det blev i sommeren 1894 til hans første Fiona-cykel. Storebror Kristian havde været i Amerika, men samme efterår kom han hjem og indgik i samarbejdet. I foråret 1895 så man de første annoncer med Fiona-Cyklen i Bogense Avis, og der kom hurtigt gang i salget. Det blev så godt, at man samme år udvidede smedjen med en nybygning. Året efter åbnede man en cykelforretning i Adelgade 73 i Bogense med Kristian som leder. I 1898 flyttede brødrene al produktion og salg til denne adresse samtidig med, at de købte ejendommen. Samme år åbnede de en filial i Middelfart. Brd. N. og Kr. Petersen fabrikerede Fiona-Cyklen i mange år fremover, og den blev landskendt under dette navn.

Også en anden cykelsmed i Bogense startede op med fabrikation, nemlig J. Jeppesen, Tyrekrog, der fabrikerede cyklen Thyra. Den fik dog ikke nær samme succes.

Cykelbanen ved Studekroen

Ved alle indfartsvejene til Bogense lå der i 1800-tallet et udskænkningssted, hvor bønderne kunne få sig et hvil og en dram, inden de nåede byen. Ved Tyrekrog på Odense landevej et par km uden for byen lå Tyrekroen, på Bogense mark lå Kalvekroen, og på vejen mod Gyldensteen (nu nr. 80 med navnet Elmelund) lå Studekroen eller Studen Kro, bygget i 1845.

*Studekroen ca. 1900.
Den blev bygget i 1845
og havde adskillige
ejere.*

*Efter 1909 ophørte den
som udskænkningssted,
og i 1910 nedbrændte
den.*

*Ejendommen blev
genopført, dog uden
kørestald, og har nu
navnet Elmelund.*

Den købtes i 1890 af Rasmus Petersen. Han var i hele sit liv en mand med mange idéer, både gode og mindre gode. Han flyttede senere ind til Bogense, hvor han blev købmand, værtshusholder, byggematador og ikke mindst skalleeksportør. Som bygmester lod han mange huse opføre i kvarteret omkring GI. Toldbodvej, Tværgade og Skovbrovej. De tre nævnte gader var i starten af 1900-tallet ejet af ham og hed dengang Skallegade og Østerbrogade. Senere købte han de to købmansgårde nu Adelgade 93 og 95. Herfra stammer navnet Skallegården på grund af hans skalleeksport til England, og i folkemunde fik han tilnavnet "Skallemanden".

Over for Studekroen, hvor der også blev drevet et mindre landbrug, havde han en inddæmmed strandlod, der lå som engareal.

Her lod han i 1896 bygge Skandinaviens længste cykelbane. I foråret 1895 havde den unge kommis Peter Jørgensen slået et slag for sporten i Bogense, især for cykelsporten, idet han skrev en længere artikel i byens avis. At den blev positivt modtaget, og at Nordfyns Cykleklub blev dannet, kan man udlede af følgende lille notits i avisen den 23. august: "En Cykelbane vil vistnok næste Aar blive anlagt her ved Bogense. Kroejer R. Petersen, Studekroen, har nemlig givet Nordfyns Cykleklub Tilbud om at erholde en passende Jordlod gratis til nævnte Brug. Ligeledes er der fra flere Sider lovet Klubben pekuniær Støtte til Foretagendet."

*Cykelbanen ved Studekroen i foråret 1896.
Selve banen, som ses i baggrunden, er anlagt, og arbejderne er i færd med at færdiggøre dansehallen. Manden i midten er "skallemand" Rasmus Petersen.*

Den 14. juni 1896 stod banen færdig til indvielse. Den havde en længde af 650 alen - 406,8 m - og løb i en rundkreds med en bredde af 8-10 alen. I svingene havde man hævet den 3 1/2 alen. Udenom havde man anlagt en travbane. Materialet til banen, som bestod af ler, havde man gravet op fra arealet i midten, hvor der derved blev en sø. I midten af søen havde man ladet en lille ø blive tilbage, hvorpå man byggede et dommertårn. Desuden skulle arealet bruges som forlystelsessted, et permanent tivoli - en forløber til det, man nu kender som bl.a. Djurs Sommerland.

På søen var der små pramme og en slags vandski. Ved siden af cykelbanen havde man bygget en lukket keglebane, opsat gynger, karruseller og skydetelt. Desuden blev der opført en træbygning på 30x10 alen til brug for udskænkning og dans. Arealet blev beplantet med buske og træer, så det blev indbydende at besøge. Nordfyns Cykleklub arrangerede i samarbejde med Rasmus Petersen den første løbsdag, der bestod af seks løb med en samlet præmiesum på 300 kr. Præmierne blev i ugen forinden udstillet hos manufakturhandler Arthur Storch, Østergade (nu nr. 5.) Formanden for klubben var den unge købmand Chr. Krag i Adelgade (nu nr. 71), og i bestyrelsen sad bl.a. de to cykelsmede Niels og Kristian Petersen, skovrider Steenberg, Fredskoven, sagfører Theill og initiativtageren kommis Peter Jørgensen.

*Fra cykelbanens indvielse den 14. juni 1896.
Deltagerne i et af løbene var udelukkende fra den lokale klub. Fra venstre: kommis J.P.Ernst, konditor Ulrich Bonnen, cykelfabrikant Kristian Petersen, snedkersvend Johs. Poulsen og kommis P. Jørgensen, der vandt løbet. Helt til venstre ses starteren skovrider Steenberg og bag rytterne sagfører Theill*

Banens indvielse blev et festligt arrangement. Alle cykelrytterne mødtes ved jernbanestationen, hvortil mange af de udenbys ryttere var ankommet med toget. Herfra kørte man i procession helt ud til cykelbanen. Ca. 1000 mennesker overværede i højt solskin de seks løb med deltagelse af ryttere fra hele landet. Løbene foregik uden de store uheld. To gange fandt der sammenstød sted mellem ryttere, der "heldigvis ikke kom tilskade". Første løb vandtes af A.T. Svendsen fra Odense. Den lokale helt Peter Jørgensen vandt også et af løbene. Herefter afsluttedes dagen med præmieoverrækkelse, fællesspisning og dans til byens musikkorps, der også havde underholdt mellem løbene.

Næste gang, cykelklubben og Rasmus Petersen indkaldte til cykelløb ved Studekroen, var den 25. august samme år, og det med lige så stor succes. Man havde sørget for ekstratog til Bogense, og kapervognene gik i fast rutefart som tilbud for de ca. 1200 tilskuere, der fandt vej ud til cykelbanen. Her deltog foruden ryttere fra hele landet også to cykelryttere fra Nordslesvigs Hjulriderlaug. 30 cyklister fra denne klub havde taget turen med dampbåd fra Jylland. En af deltagerne og præmietager var den habile Peter Ellegaard fra Odense. Han var bror til den senere mangeårige verdensmester Thorvald Ellegaard. De to blev flere gange danske mestre sammen på tandemcykel. Det har senere været nævnt, at Thorvald Ellegaard skulle have deltaget i cykelløb på cykelbanen Studekroen, men der er ingen dokumentation for dette. Man kan have taget fejl af de to brødre.

*Nordfyns Cyklofabriks
butik, Adelgade 73 i
Bogense ca. 1898.*

*I døren ses Kristian
Petersen.*

Til denne løbsdag havde man fået tilladelse til at åbne en totalisatorbod. Omsætningen blev 400 kr., og borgmester Jürgens og hans frue

overværede, at alt foregik, som det skulle, inden for lovens rammer.

Året efter afholdt cykelklubben to løbsdage med stor deltagelse både fra deltagere og tilskuere. I 1898 havde man også forberedt et løbsarrangement, men det blev aflyst på grund af regnvejr. Den mindste fugtighed på den lerede bane var nok til, at den var at køre på som sæbe. Samme år var Rasmus Petersen gået fallit med foretagendet. Stedet havde tilsyneladende for lidt indtjeningsmuligheder. Ganske vist havde han arrangeret Sct. Hansfest med bål, fyrværkeri og dans. Også to travløb havde fundet sted. Formanden, Chr. Krag, havde overtaget Studekroen og cykelbanen, men efter det aflyste arrangement solgte han det hele og rejste fra byen, og Nordfyns Cykleklub blev nedlagt.

I 1899 dannede man i byen Cykelklubben "Lynet". Dens formål var dog af mere selskabelig art, idet den var for både damer og herrer over 30 år. Man ville arrangere "smaa fornøielige Klubture i Omegnen". For at dæmpe de værste brushoveder udvalgte foreningen et af sine sindigste medlemmer til forrider. Hvis man overhalede ham, blev man idømt en mult (bøde). Første tur, som skulle have gået til Hårslev Kro, nåede dog ikke længere end til Fredskoven på grund af tordennejr. Også i Skovby ville man cykle, og her stiftedes i 1901 Skovby Idræts- og Cykelforening.

Situationsbillede fra cykelbanen ved Stude kroen ca. 1900. Klar til start!

Efter et par års pause vovede cykel-entusiasterne at genoptage baneløbene ved Studekroen. Det var Bladstrup Cykelklub, der stod for de fire næste løb. 1902-1905 var Cykelklubben "Skjold" fra Skovsgårde arrangør af syv løb. Interessen blev dog mindre og mindre, både med deltagere og med tilskuere. Det sidste løb i september 1905 samlede kun 10 deltagere, og Bogense Avis noterede sig, at "Besøget kunne have været bedre".

Efter igen at have ligget brak blev banen brugt til sit formål i 1907, denne gang med Arbejdernes Cykelklub fra Odense som arrangør. Årets to løbsdage havde god deltagelse og rimeligt med tilskuere. Nu var motorcyklen dukket op, og man forsøgte sig nu også med løb for disse cykler med motor.

1908 blev skæbneåret for cykelløb på banen ved Studekroen. Krovært Jensen og cykelsmed Jensen fra Otterup stod for det sidste løb på banen. Kun otte ryttere var mødt til start, og der kom kun ca. 150 mennesker som tilskuere, og 2de fleste kedede sig baade over den langsomme Kørsel og de lange Pauser", stod der næste dag at læse i avisen.

Kort efter kom Studekroen atter på tvangsauktion, og cykelbanen var en saga blot. Kroen blev nedlagt som udskænkingssted, og cykelbanen, som i årenes løb havde opnået af lægge bane til 18 cykelarrangementer, forfaldt.

Området er nu groet til med træer og buske og ligger udyrket hen. Tilbage fra cykelbanen er den ovale sø, gemt godt af vejen til glæde for vildænder, hejrer og andre strand- og vadefugle.

Kilder

Brødr. N. & Kr. Petersen A/S, Bogense: 50 Aar i Befordrings- og Transportmidlernes Tjeneste 1894 - 15. Juli - 1944. Jubilæumsskrift, Bogense 1944.

Heino Døygård: Cykelleksikon. Gyldendal 1994.

Ib Vagn Hansen: Fra Th. Ellegaard til Palle Lykke. Fynsk Cyklesport gennem 75 år 1883-1958. Udgivet af Fyns Bicycle Club, Fyns Cycle Ring og Odense Cyklebane Klub. Odense 1958.

Chr. L. Pagh: Fra en Reise. Håndskrevet manuskript fra 1867. I familiens eje. Bogense Avis. Diverse årgange.

Scrapbog med oplysninger, samlet af Rasmus Petersens barnebarn, Allan Bjørck Jensen, Aalborg (Lokalhistorisk Arkiv, Bogense).

Palle E. Petersen